

A jövő útja: a modern büntetés-végrehajtás tisztképzése

The way of the future: officer training of the modern prison service

Bogotyán Róbert Lajos

Dr. büntetés-végrehajtási ezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
bogotyán.robert@uni-nke.hu

Forgács Judit

Dr. PhD, adjunktus, büntetés-végrehajtási alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
forgacs.judit@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A felsőfokú büntetés-végrehajtási tisztképzés rendszere az eltelt ötven év során bizonyította, hogy a folyamatos korszerűsítésre való igény eredményeként létrejött komplex tananyagrendszer – kiegészülve szerteágazó gyakorlati ismeretekkel – elősegíti a pályaorientációt, erős kötődést alakít ki a büntetés-végrehajtási szakmához és szervezethez. A szerzők tanulmányukban a tanszék történeti fejlődését követően, ismertetni kívánják a további fejlődés lehetséges irányát.

Módszertan: A vizsgálódás keretében a szerzők áttekintették a büntetés-végrehajtás felsőfokú tisztképzésével kapcsolatban megjelent publikációkat, valamint megvizsgálták a rendelkezésre álló, tantárgyi struktúrára és a hallgatók életkori sajátosságaira vonatkozó statisztikai adatokat.

Megállapítások: A felsőfokú tisztképzéssel szemben támasztott igények közül az egyik leghangsúlyosabb, hogy az tananyagrendszerében és képzési struktúrájában támogassa a gyakorlat törekvéseit. Nem elhanyagolható az az elvárás sem, hogy tudományos műhelyként segítse a büntetés-végrehajtási szakma fejlődését, érzékenyen reagálva annak változásaira. Rendelkezzen olyan szintetizáló jellegű, tudományos alapokon nyugvó szemléletmóddal, amely támogatja a gyakorlat és az elmélet képviselőinek együtt gondolkodását. A büntetés-végrehajtási felsőoktatás szakmai beágyazottságán túl vannak olyan kívülről ható tényezők, mint a mindenkori gazdasági, társadalmi és politikai viszonyok, ezzel párhuzamosan jelentkező szakmapolitikai és jogpolitikai elvárások, amelyek jelentős változást, akár hangsúlyeltolódást idézhetnek elő a képzés felépítésében és tartalmi elemeiben. Ezt egészíti ki az az elvárásrendszer, amit a felsőoktatási törvény által képviselt normarendszer tartalmaz.

Érték: Az eredmények tekintetében a tanulmány összefoglalja a tanszék és az egyetem vonatkozásában megjelent modernizációs törekvéseket, amelyek szoros összhangot mutatnak a rendészeti szervek által elvárt kulcskompetenciákkal, és mindemellett figyelembe veszik a hallgatók oldaláról megjelent generációs kihívásokat.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, tisztképzés, tantárgyi struktúra, digitalizáció

Abstract

Aim: Over the past 50 years, the system of the training of prison officers in higher education has proven that the complex curriculum system created as a result of the continuous modernisation – complemented by a wide range of practical knowledge – promotes career orientation and develops a strong attachment to the profession of the prison service and organisation. Following the historical development of the Department, the authors give a description about the possible directions for further development.

Methodology: In the research, the authors reviewed the articles about the training of prison officers in higher education and studied the available statistical data on the structure of the subjects and the age characteristics of students.

Findings: One of the most important demands in the training of prison officers in higher education is that it is required to support the efforts of the practice in the curriculum scheme and the training structure. It is also expected that the prison officer training should work as a scientific workshop assisting the professional development of prison service responding sensitively to its changes. It should have a kind of synthesizing approach based on scientific background, which supports the cooperation of the practical and theoretical representatives. In addition to the professional embeddedness of the prison service in higher education, there are external factors like the economic, social and political conditions and in parallel with these, the professional and legal policy expectations, which can cause significant changes, even shifts in emphasis in the structure and the training content. This is complemented by the set of the standards what the Higher Education Act contains.

Value: In relation to the results, the article summarizes the modernisation efforts of the Department and the University, which are closely aligned with the key competences required by the law enforcement agencies taking into account the generational challenges of the students as well.

Keywords: prison service, prison officer training, the structure of the subject, digitalization

A változó tisztképzés történeti aspektusai

A második világháborút követően 1949-től, a teljes kommunista hatalomátvétellel megkezdődött a proletárdiktatúra elnyomó szerepét demonstráló sztálini büntetőpolitika térhódítása. Ennek következményeként a büntetés-végrehajtás csaknem teljes személyi állományát politikai okokból lecserélték. A tiszti állomány politikai megbízhatósága kiemelt jelentőségű volt, előnyt jelentett a tisztjelölt számára, ha dolgozói – munkás, illetve paraszt – kollektíva ajánlotta (Lőrincz & Ruzsonyi, 2022). 1948 és 1954 között az újonnan felvételt nyert tisztek tanfolyami rendszerű – eleinte hat, majd nyolc hónapos, végül egyéves – kiképzésben részesültek munkába állásukat megelőzően. „*A rendkívül kemény, fizikai megpróbáltatást is jelentő, elsősorban politikai, katonai jellegű kiképzés egyben a jelöltek szelektálását is szolgálta, a korabeli adatok szerint a kezdő létszámnak alig felét alkalmazták.*” (Lőrincz & Ruzsonyi, 2022). A képzés ismeret- és követelményanyagát a hatályos szabályzatok, sokszorosított brossurák tartalmazták. A tisztképzés ezen időszakában, a speciális (nem rendészeti) diplomát igénylő szakterületek kivételével (orvos, jogász, pedagógus) kizárólag zárt rendszerben, a büntetés-végrehajtási előmenetel függvénye volt a tisztté válás. A szakmai képzés korabeli fellelgvárának számító, 1951-ben alapított Büntetés-végrehajtási Központi Kiképző Iskola¹ csak néhány hónapig adott otthont a felsőfokú tanfolyami képzésének, melynek végleges helyszínéül 1959 szeptemberétől a főváros XII. kerületében (a volt Rendőrtiszti Főiskola helyén) létrehozott BM Rendőrtiszti Akadémiát jelölték ki. A kétéves nappali és hároméves levelező tagozaton megszerezhető végzettség a tiszti rendfokozat elnyerésén kívül az érettségivel volt egyenértékű, lehetőséget kínált arra is, hogy a végzettek felvételi nélkül megkezdhessék tanulmányaikat a jogtudományi egyetemen (Lőrincz, 2001). Az oktatást az akadémia tanárain kívül a büntetés-végrehajtási szakcsoport két oktatója látta el. A büntetés-végrehajtási szakos hallgatók tantervében politikai-világnézeti ismeretek, jogi (büntetőjog, büntető eljárásjog) ismeretek, közismereti (történelem, földrajz, magyar irodalom és nyelvtan) tárgyak, valamint szakmai (szolgálati és őrszolgálati, valamint büntetés-végrehajtási szabályzat, rabnevelés, anyagi és pénzügyi ismeretek) tárgyak szerepeltek, továbbá bőséges óraszámban karhatalmi, harcászati ismeretek (Lőrincz, 2001). Az oktatás tudományos elemeinek kibontakozását a politikai hatalom korlátozta, ami leginkább a kritikai szakirodalom megjelenésének tilalmát jelentette (Lőrincz 2018).

1 X. kerület Maglódi út 125. szám alatti volt egyházi ingatlan, amely parancsnoka neve után „Bakondi Akadémia” néven vált ismertté.

A fellendülő képzés ellenére 1965-ben az MSZMP Politikai Bizottsága a büntetés-végrehajtás tevékenységéről végzett vizsgálata alapján – többek között – megállapította a tiszti állomány szakmai felkészültségének hiányosságait, és hathatós lépéseket sürgetett a valóban megfelelő képzés feltételeinek megteremtésére. „*A jelentés következményeként emelték a tisztekkel szembeni felvételi követelményeket, előirányozták a tiszti állomány felsőfokú végzettséghez kötését. A képesítési követelményt előíró 1971. évi 10. sz. törvényerejű rendelet megjelenésének időpontjában a bv. tiszti állományának mindössze 16%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel.*” (Lőrincz, 2001). Annak dacára, hogy kisebb létszámban a szervezet befogadott nem rendészeti diplomával rendelkező munkavállalókat, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentős korrekcióra szorult. Még ebben az évben döntés született arról, hogy a büntetés-végrehajtási tisztképzés betagoľódjon a felsőoktatás rendszerébe az 1971-ben alapított Rendőrtiszti Főiskola (a továbbiakban: RTF) önálló szakaként. A büntetés-végrehajtási felsőfokú graduális képzés 1972-ben két felsőoktatási intézményben indulhatott meg. Az RTF elsősorban a biztonsági és igazgatási szakirányról érkezők képzését vállalta fel, a nevelési szakterület felé orientálódó tiszthelyettesi állomány a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola speciális büntetés-végrehajtási szakirányát választhatta. Említést érdemelnek az 1970-es évek végén indított szaktisztképzések közül a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, valamint a katonai felsőoktatási intézményekben szervezett képzések, ezek azonban sem volumenüket, sem büntetés-végrehajtási specializáltságukat tekintve nem hasonlíthatók az előző két képzési formához. A szakmai ismeretanyag tudományos megalapozottságát támogatták az 1970-es években megjelent kritikai elemzések. Előtérbe került a börtönök represszív és személyiségkárosító hatásai csökkentésének igénye, ezzel párhuzamosan szertefoszlott a személyiséget átformálni képes átnevelés illúziója. Ebben az időszakban a börtönügy a kriminológiával, pedagógiával és pszichológiával talált érintkezési pontokat, amely már a képzés tantárgyi rendszerében is helyet kaphatott (Lőrincz & Ruzsonyi, 2022).

A korszak kritikájaként elmondható, hogy a gyors beiskolázás, a „diplomagyárak” gőzerejű működése javított ugyan a tiszti állomány iskolázottsági mutatóin, de ellentmondásosan járult hozzá a valóban hatékony munkavégzéshez. A kibocsátott tisztek elhelyezkedését ugyanis az intézetek fogadókészsége és érdeke határozta meg, így alakulhatott ki az a sajátos helyzet, hogy a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola elvégzését követően akár biztonsági szakterületen, vagy a Rendőrtiszti Főiskola végzett hallgatójaként nevelési szakterületen teljesítettek szolgálatot. Valójában nem a diploma szakmai tartalma, hanem annak megszerzése állt e hallgatólagos zűrzavar mögött, ami a tudományos alapú szakmai tartalmak leértékelődéséhez és a gyakorlati tudás mindenhatóságához

vezetett. A változás igényét előmozdította az 1979-es kodifikáció² is, amely határozott és korszerűnek mondható jogi környezetet teremtett a büntetés-végrehajtás számára. A kodifikáció hatására jelentősen átalakultak a tananyagok tartalmi elemei. A korszerűsített tananyagból jogelméleti, jogtörténeti szempontból is kiemelkedő a Horváth Tibor által szerkesztett *Büntetés-végrehajtási jog I-II.* című felsőoktatási tankönyv (Horváth, 1983), amely a későbbiek során a büntető igazságszolgáltatásban dolgozók képzésében, tájékoztatásában is nagy szerepet játszott (Lőrincz & Ruzsonyi, 2022).

Az RTF büntetés-végrehajtási szak nappali tagozatának tantárgyi struktúrája és óraelosztása számos módosítást követően a 1980-as évek közepére stabilizálódott, és változatlanágát a rendszerváltozásig megőrizte, amely szorosan követte a jogszabályi környezet által diktált szakmai igényeket is (Pallo, 2014). A nappali tagozat képzésének három éve során a képzésre fordítható összes óraszám 3500 tanóra volt. Ebből az akkor hatályos tanterv szerint 1500 órát foglalt le a klasszikus büntetés-végrehajtási tantárgyak csoportja (bv. jog, bv. igazgatás, bv. pedagógia és pszichológia, bv. biztonság, bv. gazdálkodás és pénzügyi ismeretek). Már akkor kiemelkedett a jogi ismereteket közlő tantárgyak csoportja, mely összesen 1004 órát ölelt fel. A képzési rendszerben nem elhanyagolható arányban voltak jelen a világnézeti tárgyak és alapoó humán tárgyak (pszichológia, statisztika, vezetési ismeretek). A gyakorlati képzés kiemelt jelentőségét bizonyította a szakmai gyakorlat, a testnevelés, az idegen nyelvi képzés, a gépjárművezetői jogosítvány megszerzése, illetve a katonai-karhatalmi felkészítésre fordítandó óraszám (Lőrincz, 2001).

A csekély kibocsátott hallgatói létszám ellenére a szakmai képzés megindulásának 15. évfordulójára (1985) kiadott vizsgálat megállapításai között szerepelt néhány a hallgatók bevéására vonatkozóan. A vizsgált időszakban végeztek 85%-a a testületnél maradt és 23%-a vezetői beosztásban teljesített szolgálatot. Tehát számokkal is bizonyítható volt, hogy a tanszék működésével egy olyan többletet generált, amely megmutatkozott a volt hallgatók pályán maradási hajlandóságban és karrieresélyeiben. A vizsgálat meglepő adatokkal szolgált a szakterületi elhelyezkedésre vonatkozóan, rációfolt arra a hivatalosan ki nem mondott állításra, miszerint a képzés a biztonsági és igazgatási szakterület támogatja leginkább: a kibocsátottak többsége, 34%-a a bv. biztonsági szolgálatához, 20%-a a nevelési, 12%-a az igazgatási, 28%-a anyagi-pénzügyi, míg 6%-a egyéb szakterületen került beosztásra (Lőrincz, 2001).

Már a rendszerváltozást megelőző időszakban érezhető volt az a visszafordíthatatlan folyamat, amely az állam társadalmi-politikai és gazdasági életének

2 1979. évi 11. tvr. a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról.

több szférájában okozott változást. Ez a büntetés-végrehajtási intézetek vonatkozásában elsősorban a fogvatartottakra gyakorolt nevelési hatások részeként a politikai-nevelő tevékenységet mint a szovjet ideológia egyik fontos alkotórészét érintette. Az az általános törekvés, ami az ország társadalmi-politikai életének „deideologizációjára” és „depolitizációjára” irányult, nem került el a büntetés-végrehajtást sem. A rendszerváltozást követően Magyarország több globális és regionális emberi jogi nemzetközi egyezmény részes államává vált. Az ezt követő időszakban a büntetés-végrehajtással kapcsolatos törvényalkotás formálódása során az európai végrehajtásban meghonosodott célok és feladatok kerültek be a normaszövegekbe. *„A rendszerváltást követően a főiskola más szakjaival együtt a bv. szakos képzés tantárgyi struktúrája is jelentősen átforgalmódott, a fejlesztés „szlogenje” a professzionális tisztképzés lett.”* (Lőrincz, 2001). Jelentős volt a világnézeti tárgyak óraszámának csökkenése, ezzel párhuzamosan tovább emelkedett a jogi alapozó tárgyak óraszama és a professzionális képzés jegyében a szakmai tantárgyakra fordítható órák száma. A tisztképzés elindulásának 20. évfordulóján (1992), a tanszék által összesített adatok alapján, 399 végzett tisztből minden ötödik, míg a külső diplomával rendelkezők közül minden második hagyta el a pályát. *„A főiskolán folyó bv. szakos képzés első húsz esztendejének mérlege egyértelműen pozitív volt, amely nem csupán mennyiségi, de minőségi szempontból is elősegítette a tisztii állomány generációváltását.”* (Lőrincz, 2001).

Ezzel párhuzamosan a Büntetés-végrehajtási Tanszékre felvételt nyert, általános tisztképzésben részt vevő hallgatók a bevezető és alapképzést követően, próbaidejüket letöltve minimálisan egyéves (később kétéves) tiszthelyettesi szolgálati viszonytal rendelkeztek, így a büntetés-végrehajtási biztonsalgban, gyakorlatban alapvető jártasságot szereztek. A tananyagrendszer vizsgálatára 2011-ben került sor, mikor megállapítást nyert, hogy a tanszékra felvett hallgatók alapvetően a bv. biztonsalgban és a gyakorlatban jártasak. A képzés három éve során széles körű jogi ismeretek (31%) elsajátítására volt lehetőség, melyet tovább erősítettek a biztonsalgi tantárgyak (17%) és a főiskolán szerzett gyakorlati tapasztalatok (16%). A neveléstudományi, pszichológiai és más humán tantárgyak 6–8%-os arányban voltak jelen a képzésben (Forgács, 2012).

A képzési rendszer korszerűsítésén dolgozó szakembereket újabb kihívás elé állította a 2010-ben megfogalmazott³ komplex belügyi–rendészeti oktatás többszintű modernizálását megcélzó program, mely a büntetés-végrehajtás szakképzési, továbbképzési és felsőoktatási rendszerének teljes átalakulását eredményezte.

3 Az 5738/2010. számú kormány-előterjesztésben, illetve a 1282/2010. (XII. 15.) Korm. határozatban lett meghatározva a rendvédelmi szervek egységes képzési rendszerének új koncepciója.

Mindhárom képzési formára jellemző volt, hogy a korábbiaktól eltérő struktúra és vezérlőelvek mentén határozta meg azok működését. Az egy irányba mutató, rendszerközpontú szemlélet bizonyítéka volt az a fajta elvárás, hogy a jövő belügyi oktatása egységes szerkezetben, moduláris rendszerben működjön, és biztosítsa az átjárhatóságot a különböző rendvédelmi szervek között. Nagy hangsúllyal és kiemelt szerepkörrel bírt a képzés egészét tekintve a gyakorlat-orientáltságra való törekvés.

A modern tisztképzés alapjai

A Rendőrtiszti Főiskola negyvenéves működését követően 2012. január 1-jén betago­lódott a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe, annak Rendészettudományi Karaként műkö­dve tovább. A bolognai folyamat részeként a több évtizedes múlt­ra visszatekintő duális képzést a 2013/2014-es tanévtől, felmenő rendszerben egy új, több ciklusú képzés váltotta fel. A régi duális rendszerben a képzés ele­mei nem épültek egymásra, a kiegészítő képzés kivételével az egyetemi szintű tanulmányoknak nem volt előfeltétele a főiskolai szintű végzettség megszer­zése. Az új, több ciklusú képzési rendszerben (alap-, mester- és doktori kép­zés)⁴ javult a képzés minősége, s az eddiginél sokkal szerteágazóbb lehetősé­gek nyíltak meg a hallgatók előtt. A három, egymásra épülő képzési ciklusból álló képzési rendszer kevesebb bemenetet és egyben több átmeneti lehetőséget teremtett, ezzel több időt adva a hallgatóknak saját képességeik felismerésé­re. A rendszer napjainkban is úgy működik, hogy a magas színvonalú szakmai ismereteket biztosító, alapfokozatot (BA) nyújtó első ciklus támogatja a vég­zés utáni elhelyezkedést, egyúttal megfelelő elméleti alapot ad a tanulmányok mesterképzésben történő néhány éves munkavégzést követő folytatásához, a mesterfokozat (MA) megszerzéséhez. A négy féléves mesterképzés a szakterü­leten történő elhelyezkedés mellett megadja a doktori képzésre (PhD) történő továbblépés lehetőségét, amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel és a képzési piramis csúcsát jelenti.

A kiforrottnak tekinthető képzési rendszer az egyetem megalakulását követő­en stabilizálódott. A Büntetés-­végrehajtási Tanszék hallgatói jelenleg is nappali és levelező munkarendben hároméves alapképzési, valamint levelező munka­rendben kétéves mesterképzési szakon folytatják tanulmányaikat. Az új képzési

4 Ebben a rendszerben a hallgatók, oktatók és kutatók sokkal könnyebben utazhatnak és építhetnek nemzetközi kapcsolatokat, vagyis ez a rendszer biztosítja, hogy a közösségi állampolgárok bármelyik tag­államban akadálytalanul továbbtanulhassanak.

rendszer a büntetés-végrehajtási szakirányon hallgatott tantárgyak mennyiségére és azok rendszerére is jelentős hatást gyakorolt. Az alapképzésen, nappali munkarendben részt vevő hallgatók óraszámja több mint 1200 órával növekedett a hat félév során. A továbbiakban elmondható, hogy a klasszikus büntetés-végrehajtási szakterületeket támogató ismeretek belső aránya is jelentősen változott. Míg a régi rendszerben a joghoz és a biztonsághoz köthető tantárgyak hegemoniája figyelhető meg, úgy az új tantárgyi struktúra a gyakorlati ismeretek terén eredményezett növekedést. Emellett jelentős változást mutat a klasszikusan humán értékekkel bíró tantárgyak terén is, melyek arányait tekintve a duplájára nőttek. Újdonságot jelentett még, hogy a képzésbe bekapcsolódó hallgatók többszáz órányi társ fegyveres szervhez kapcsolódó (rendőri, határrendészeti, katasztrófavédelmi, katonai, nemzetbiztonsági stb.) tudás birtokában juthattak diplomájukhoz. Az új képzési rendszer, természetesen új tárgyak – szám szerint 22 új tárgy – bevezetésével is járt, mellyel párhuzamosan több tárgy is kivezetésre került.

A felsőfokú tisztképzés szakmai beágyazottsága

A büntető igazságszolgáltatás átalakulásával a 19. század végétől a morális alapokon nyugvó büntetést felváltotta az adminisztratív és racionális végrehajtásra való törekvés (Garland, 1992). Így a központosítás nélküli büntetőgyakorlat átalakulhatott egy adminisztratív infrastruktúrával felvértezett, jól szervezett szakmai rendszerré. Az átalakulással párhuzamosan egyre inkább dominánssá váló hivatalnok réteg kialakította a sajátos szakmai szisztémáját az intézmények hálózatában, így elmondhatjuk, hogy napjainkban a büntetés-végrehajtási szervezet jellegéből adódóan bürokratikus rendszerként működik (Kövé, 1997). A weberi (Perrow, 1994) értelemben használt bürokratikus szervezetek üzemszerűek, a hivatalnokok szoros alá-fölérendeltségben végzik mindennapi tevékenységüket, mellyel együtt jár a szakértelmen alapuló szisztematikus munkamegosztás. A munkakörök felosztása határozza meg az egyes beosztások kompetenciahatárait és a munkavállaló felelősségét.

A büntetés-végrehajtás mindennapi működését vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy a jogszabályok, a nemzetközi elvárások által megfogalmazott értékek, valamint az ezekre épülő feladatstruktúra prioritásain túl az elmúlt időszakban rendkívül erős külső hatások érték. A koronavírus-járvány következtében kialakult helyzet az első pillanattól kezdve gyors, hatékony, mindemellett humánus intézkedést kívánt a büntetés-végrehajtási szervezettől. Napi szinten megjelenő külföldi példák mutattak rá a nem megfelelően átgondolt válságkezelés

súlyos következményeire.⁵ Nyilvánvalóvá vált, hogy e komplex probléma kezelése kapcsán két fontos területen kellett hiteles intézkedéseket kidolgozni: egyrészt meg kellett előzni a vírus büntetés-végrehajtási intézetekbe történő bejutását és terjedését, másrészt elengedhetetlen volt a megfelelő kommunikáció a fogvatartottak felé, elkerülve az esetleges rendkívüli eseményeket. Fontos feladatnak bizonyult a hozzátartozók megfelelő tájékoztatása és a kontaktus nélküli kapcsolattartáshoz szükséges minden eszköz biztosítása is.⁶ Mindez felelősségteljes magatartást követelt meg a fogvatartottak, hozzátartozóik és a személyi állomány részéről egyaránt. A járvány első hullámának tetőzésekor – 2020 tavaszától – a tanszék nappali munkarendes hallgatói speciális rendészeti feladatok ellátásában vettek részt különböző büntetés-végrehajtási intézetekben, ezzel is segítve a megnövekedett feladatok minél magasabb szintű ellátását (Lőrincz & Ruzsonyi, 2022).

Ma már közhelynek számít az a megállapítás, hogy a járványhelyzet felgyorsította a digitalizációt, olyan színtereket is elérve, mint az oktatás és a büntetés-végrehajtás. A tanszék hallgatói a szakmai gyakorlatok során tapasztalhatták a fogvatartottak mindennapi életét befolyásoló változásokat. A társadalomba történő sikeres reintegráció eredményessége kapcsán mára elképzelhetetlen, hogy a hagyományos megoldások mellett (látogatás, intézeten kívüli látogató fogadása stb.) ne jelenjen meg az elektronikus úton történő kapcsolattartás a modern büntetés-végrehajtás ezirányú platformján. Ezeknek az innovatív megoldásoknak köszönhetően egy szabaduló elítélt is hasonló eséllyel kezdheti újra az életét a felgyorsult és szinte teljes mértékben digitalizált világban. Az informatikai eszközök széles körű használata évekkel ezelőtt még elképzelhetetlen volt a börtön falai között, mára viszont a fogva tartott személyek életének is szerves részét képezi az ily módon történő kapcsolattartás, vagy a speciális jogviszonyukhoz kötődő ügyintézés és tájékoztatás is, amely egy speciális, zárt informatikai rendszeren keresztül valósul meg napjainkban. Az eltelt időszak legfontosabb jellemzői, a digitális alapú modernizáció eszközei és az azokhoz kötődő újfajta eljárásrendek az oktatásban is meg kell, hogy jelenjenek. Az elméleti tudásanyag oktatása mellett – a professzionalizmus jegyében – a gyakorlati jártasság megszerzése is elengedhetetlen, melyhez az infokommunikációs eszközök szakmai alapokon nyugvó applikációi biztosítanak megfelelő teret.

5 Az olasz börtönrendszer több problémával szembesült ebben az időszakban. A börtönök túltelítettségéből adódóan, a járványhelyzet megelőzően is magas kockázatot jelentett a bíróságok lassú működése, amit a pandémiás helyzet még tovább fokozott. A fogvatartottak nem érezték magukat biztonságban, ezért több mint húsz börtönben erőszakos ellenállás alakult ki a fogvatartás rendjével szemben (Ruzsonyi, 2020).

6 A büntetés-végrehajtási intézetekben a Skype-eszközök beszerzése és rendszerbe állítása 2020 márciusában kezdődött meg.

Az alábbiakban –a teljesség igénye nélkül – bemutatunk néhány fontosabb, a COVID–19-járvány megjelenése óta bevezetésre került, bv. specifikus informatikai programot.

Fogvatartotti Kezdeményezésű Kérelmek Modul (KIOSZK)

A Fogvatartotti Kezdeményezésű Kérelmek Modul egy egyedi fejlesztésű, zárt büntetés-végrehajtási informatikai rendszer, melyben a fogva tartott személyek jogosultságukhoz köthetően adatrögzítést és lekérdezéseket tudnak önállóan végezni. Kétségtelen, hogy a rendszer több ponton is elősegíti és megteremti az ezen személyek reintegrációjához szükséges elektronikus ügyintézés alapjait. Fontos tudni, hogy az alkalmazás lehetőséget biztosít a szabadságuktól megfosztott személyek szinte teljes körű gyors és privát ügyintézésére, szemben az elavult, manuálisan megírt kérelmi lapok előterjesztésével. Vitathatatlan előnye a rendszer alkalmazásának, hogy az ebben a formában indított kérelmeket a személyi állomány arra jogosult tagja késelelem nélkül megkapja. További pozitívuma, hogy a fogvatartottak az őket érintő információk, ügyintézési folyamatok birtokába juthatnak a személyi állomány bevonása nélkül. A KIOSZK használatához speciális informatikai tudás vagy felhasználói előképzettség nem szükséges, a rendszer úgy került kialakításra, hogy annak használata mindenki számára egyértelmű és könnyen kezelhető legyen. Természetesen előnyt jelenthet, ha a fogvatartott ismeri az ügynevezett önkiszolgáló ügyfélpontok – például jegyautomaták, sorszámosztó automaták, ügyféltérminálok vagy információs pultok – működési metodikáját, azok kezelését. Minden bv. szervnél legalább egy ügyintézési pont úgy lett telepítve és kialakítva, hogy a mozgásukban korlátozott személyek érdekeit és jogait is szem előtt tartva az ebbe a csoportba tartozó fogvatartottak is könnyen hozzá tudjanak férni.

A fogvatartotti alapnyilvántartási rendszer újragondolása (FŐNIX 3)

A fejlesztés a Fogvatartotti Alapnyilvántartási Rendszer (FANY) teljes körű kiváltására irányult. A FŐNIX 3 feladata a büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredő jogok biztosítása, illetve a kötelezettségek betartására irányuló büntetés-végrehajtási specifikus tevékenységek és munkafolyamatok vezérlése és irányítása. A programban új elemként jelenik meg a FANY-hoz képest, hogy biztosítani tudja a jogszabályokban és egyéb szervezeti szabályozókban meghatározott határidők és folyamatok betartását, továbbá a személyre szabott feladatkiosztás lehetőségét is magában hordozza mind a döntéshozói, mind a

végrehajtói állomány számára, ugyanis rendelkezik egyénre szabott értesítési és figyelmeztetési rendszerrel. A Főnix 3 a jelenleg működő és használatban lévő nyilvántartási rendszerek moduljaival teljes mértékben kompatibilis, adattárolási szerkezetének kialakítása a statisztikai igények egyszerű és gyors kiszolgálását és a felhasználói tevékenység naplózását is lehetővé teszi. Rendszerbe állításával egy új, felhasználóbarát, átlátható és modern fogvatartási alapnyilvántartási rendszer jött létre, amely lehetővé teszi a személyi állomány mindennapi adminisztratív tevékenységének szakszerű és jogszerű támogatását.

A bünyügyi nyilvántartási modul fejlesztése (BNYM)

A bv. szervezet személyi állománya a befogadási, szabadítási, fogvatartásba vételi és egyéb eljárások alkalmával évenként hozzávetőleg százezres nagyságrendű, joghátránnyal kapcsolatos dokumentumot rögzít és dolgoz fel hiteles nyilvántartás formájában. A bünyügyi-nyilvántartási (igazgatási) szakterület feladata a fogvatartás jogszerűségének biztosítása, idejének és a végrehajtás sorrendjének megállapítása, valamint a büntetőeljárásból adódó kényszerintézkedések és a büntetés-végrehajtási jogi eljárások foganatosítása. Ezen folyamatok teremtik meg a jogalapot az egyéb, fogvatartási jogcímekkel kapcsolatos feladatok el látásához. Az így kifejlesztett bünyügyi nyilvántartó modul tartalmazza a fogvatartottak felhívásra történő előjegyzésétől, a bv. intézetből történő szabadításukig, azaz a büntetés-végrehajtási jogviszony megszűntetéséig terjedő teljes időszakra vonatkozó bünyügyi adatokat digitalizált formában, kiváltva ezzel a manuális nyilvántartásokat. A modul rendszerbe állítását megelőzően működő párhuzamos adatrögzítések megszűntetésével jelentősen csökkentek a szakterület személyi állományát érintő adminisztrációs munkaterhek.

A prediktív mérőeszköz modul fejlesztése (PME)

A bv. intézetek a szabályzóban meghatározott fogvatartotti körrel kapcsolatosan már a 2013. évi CCXL. törvényben meghatározottak szerint korábban is alkalmazták a prediktív mérés módszerét. A modul a kockázatok felmérésének, elemzésének és kezelésének egyik hatékony eszköze, ami a modern rendészettudomány elengedhetetlen része. Legnagyobb hiányossága az volt, hogy különálló programként a rögzített és tárolt adatokat nem integrálta a fogvatartotti alapnyilvántartásba, ennek okán kettős, párhuzamosan végzendő adminisztratív munkát generált a személyi állomány számára. A modul továbbfejlesztésének elsődleges célja a párhuzamos működésből származó erőforrásigények hatékony csökkentése, így ebből adódóan az adminisztrációs és adatszolgáltatási

kötelezettségekből származó terhek enyhítése, illetve a kockázatkezelést támogató információk egységes felhasználásának megvalósulása.

A felderítési tevékenységet támogató fejlesztés (ODIN)

A büntetés-végrehajtási szervezet rendszerében a felderítési tevékenység mint a dinamikus biztonságot támogató fontos elem 2018-ban jelent meg új szakterületként. A működési protokoll mellett szükségzerű volt kiépíteni egy, az információk kezelését támogató informatikai rendszert is. A felderítési tevékenység egyik alapvető feladata a rendelkezésre álló információk, adatok szisztematikus gyűjtése, azok feldolgozása, ehhez köthető adatbázisok kiépítése, módszeres elemzése és értékelése. Ezen tevékenységek egy komplex módon támogatást nyújtó szoftveres környezet segítségével valósulhatnak meg. A fejlesztés célja elsősorban az volt, hogy a meglévő adatbázisokban megtalálható információk összekapcsolásra kerüljenek, ezáltal az adatokban történő kereshetőség teljeskörűen lehetővé váljon.

Az előállítási feladatok végrehajtását támogató mobilrendszer fejlesztése (ETTR)

A bv. szervezet hivatásos jogviszonyban álló, biztonsági tevékenységet ellátó állománya alaptevékenységéből adódóan éves szinten akár több tízezer esetben hajthat végre előállítási feladatot (bírószágra, ügyészségre, eü. intézménybe stb.), amely valamennyi bv. intézetet érintő, magas biztonsági kockázattal járó szakfeladat. Az előállításokat végrehajtó személyi állomány a szervezést és a végrehajtás dokumentálását a fejlesztést megelőzően manuálisan (papíryomtatványon) végezte. A biztonsági feladat végrehajtására fordított idő- és erőforrásigény csökkentése érdekében egy egyedi mobilalkalmazás került kifejlesztésre, amely úgynevezett NFC technológiai alapon, kis hatótávolságú rádióhullámok adatátviteli rendszerének módszerével működik, nagymértékben megkönnyítve a személyi állomány szolgálatellátását. Lehetővé teszi továbbá a nyilvántartási adatok monitorozását az előállítás megtörténtét igazoló személy számára. A tesztüzemmódot követően a SAFE rendszerhez hasonlóan egy külön mobilalkalmazásban került bevezetésre az előállítási tevékenység támogatására.

Elektronikus szolgálati naplók fejlesztése (E-napló)

A bv. szervezet személyi állománya a biztonsági szakfeladatokkal kapcsolatban számos szolgálati okmányt manuálisan, papír alapon vezetett. A sokszor kézzel

írt, papír alapú naplók rendszerből történő kivezetését több dolog is indokolta tette. Az ezen okmányokban rögzített adatok visszakeresése jelentős idő- és energiaráfordítással járt, központi adatbázis hiányában nem állt rendelkezésre a gyors és egyszerű hozzáférés lehetősége a naplók tartalmához. Egy statisztikai elemzéshez, ellenőrzési tevékenységhez, de akár egy rendkívüli esemény kivizsgálásához is jelentős segítséget nyújt, ha nem a naplókba kézzel írt szöveget kell kielemezni (nehezen olvasható, elmosódott, a javítások okán nehezen értelmezhető stb.). A fejlesztés kiterjedt a biztonsági tisztek, a körlet-főfelügyelők, a körletfelügyelők által vezetett, továbbá a fogvatartotti munkahelyeken rendszeresített, valamint a bv. szerv területére be- és kilépő járművek nyilvántartására szolgáló naplók digitalizálására. Az E-naplók úgy lettek kialakítva, hogy azok illeszkedjenek a már meglévő rendszerekhez és képesek legyenek az NFC eszközök útján történő azonosításra is.

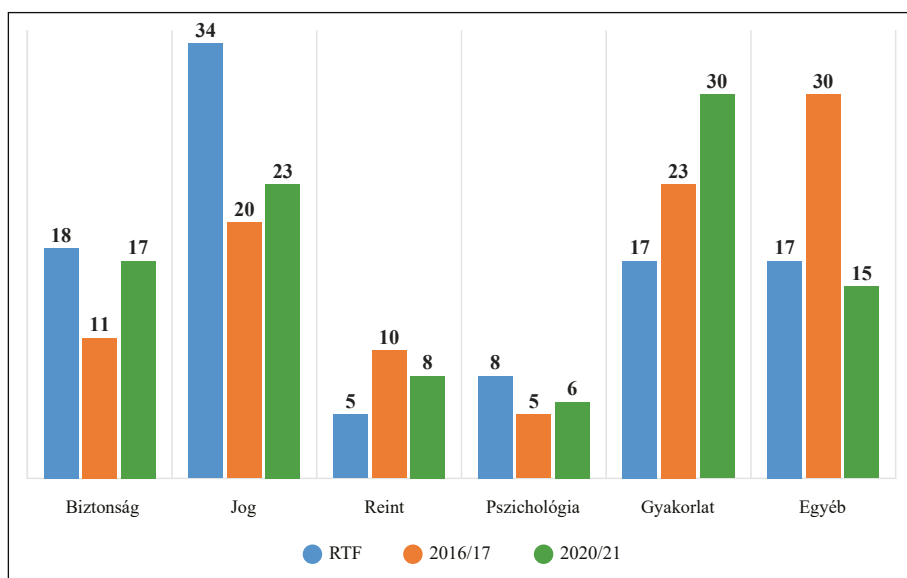
Modernizációs törekvések napjainkban

A tízéves egyetemi struktúra kereteiben állandó maradt, de tartalmában folyamatos változáson megy keresztül. *„A felsőoktatásnak is alkalmazkodnia kell a globalizálódó piac igényeihez és a versenytársak által nyújtott szolgáltatásokhoz immár nemzetközi szinten. Az utóbbi néhány év két nagy változtatást hozott a felsőoktatásban az oktatói humánerőforrás oldaláról. Az egyik a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény és végrehajtási rendeletei, a másik a 2016-ban a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) által közzétett „A MAB akkreditációs elvárásai, szakmai bírálati szempontjai” című dokumentum. Mindkettő esetében érzékelhető, hogy a tudományosság mellett lépéseket tett az alkalmazó képes tudás biztosítása irányába.”* (Verhóczki, 2017). Az egyetem képzésére jelentős hatást gyakorolt a MAB 2016/7/VI/5 sz. határozata, amely az alapszakok indításánál a képzés személyi feltételei között rögzíti, hogy a törzsanyag ismeretköreinek, illetve („önálló”) tantárgyainak felelősei legalább 50%-ban tudományos fokozattal rendelkező oktatók lehetnek. A gyakorlati ismeretek megfelelő arányú jelenlétének garanciaelemeként rögzíti azt is, hogy ismeretkör vagy önálló tantárgy felelőse lehet az újonnan bevezetett oktatói fokozat, a mesteroktató⁷ is. A MAB 2016/8/III/2 sz. határozata az alapszakok szaklétesítési útmutatójában rögzíti a képzés orientációját, egyetemünk

7 A mesteroktatói munkakörben történő alkalmazáshoz mesterfokozat, valamint legalább tízéves szakmai-gyakorlati munkatapasztalat, ismeret igazolása szükséges, valamint, hogy az érintett alkalmas legyen a hallgatók gyakorlati képzésére.

tekintetében a képzési típus megjelölése: gyakorlat-orientált⁸, amelyben az elméleti jellegű ismeretátadáshoz képest a gyakorlati jellegű ismeretszerzés aránya 60–70% (Verhóczki, 2017). Forgács 2011-ben elindított kutatásában a büntetés-végrehajtás szakterületeinek aspektusából vizsgálta az egyetem tantárgyi struktúráját és ezen belül óraeloszlását az érintett szakirány vonatkozásában (Forgács, 2020). Követéses kutatását a nagyobb szakirányok óraelosztását érintő módosítások után a 2016/2017-es tanévben és a 2021/2022-es tanévben is megismételte. Az eltelt tíz esztendő során a tantárgyi struktúrában megfigyelhető hangsúlyeltolódás leginkább a jogi jellegű tárgyakat és a pusztán gyakorlati orientációval rendelkező tárgyakat érintette. Míg a jogi jellegű tárgyak óraszámában majdnem 10%-os csökkenés figyelhető meg, addig a MAB 2016-os határozatait követően a gyakorlati tantárgyakban több mint 10%-os növekedés történt. Bár a táblázat generálisan mutatja az elmozdulásokat, tudjuk, hogy egyes nem gyakorlathangsúlyos tantárgyakon belül is emelkedett a gyakorlati feldolgozásra szánt órák száma, így az elméleti ismeretek dominanciája a képzés vonatkozásában jelentősen csökkent.

1. számú táblázat: *A tantárgyi struktúra összehasonlítása 2011–2021*

Forrás: A táblázatot a szerzők készítették.

8 A képzés orientációja lehet: kiemelten elméletigényes; elméletorientált, kiegyensúlyozott, gyakorlat-orientált.

Az oktatásmódszertani megújulás első szakasza

A büntetés-végrehajtási szakirányon végzett hallgatók létszáma az elmúlt tíz évben elérte a 248 főt. A nappali rendszerű képzésben részt vevők a tanszék fennállása óta alacsonyabb létszámmal vannak jelen, legutóbbi adataink⁹ szerint a nappali tanrendű képzés lezárásaként diplomát szerzett hallgatók aránya 43%, míg a levelező tanrendű képzésen a hallgatói arány 57%-ot mutat. A rendelkezésünkre bocsátott adatok alapján megállapítható, hogy a nappali képzésben részt vevő hallgatók átlagéletkora évről évre csökken. Míg a harmadik évfolyam még 29,6 évátlaggal rendelkezik, addig az első évfolyamban aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkezők átlagéletkora már csak 26 év. Generációs szempontból az Y generáció¹⁰ képviselőit a közeljövőben kiszorítják a Z generáció¹¹ képviselői. Ők már a digitális kultúra világába születtek bele, ismeretlen számukra az internet előtti élet. Kiválóan kezelik az elektronikai eszközöket, információforrásuk is leginkább az internet. Jellemző rájuk az azonnaliság és a párhuzamos cselekvés, szocializációjuk során automatikusan szert tesznek a „multitasking” képességére, azaz a többfeladatos működésre (Márton, 2018).

Felismerve a hallgatók generációs sajátosságaiból adódó újfajta kihívásokat, az egyetem 2020–2025. időszakra szóló Intézményfejlesztési Terve az oktatásfejlesztés stratégiai irányaként a Kreatív Tanulás Programot (a továbbiakban: KTP) jelölte ki. *„A stratégiai célkitűzés egy olyan pedagógiai, módszertani fordulat megvalósítását jelenti, amely alapján az oktatás fókuszába a hallgatói képességek hatékony fejlesztése és értékelése, az egyéni tanulási utak mentorálása és a személyeségen alapuló szakmai közösségek művelése kerülnek.”* (URL1). A KTP, az intézményfejlesztési terv részeként, három dimenzióban jelölte meg a pedagógiai fejlődés irányát, ami a közösségi tanulásban, az alkotásban és az egyéni fejlődés támogatásában ölt testet. Időszerű, hogy az egyetemen zajló képzésekben mélyreható változás következzen be az oktató szerepével és az oktatásmódszertani eszközökkel kapcsolatban, így előtérbe kell kerülnie az oktató facilitátori szerepének, ami csak akkor lehet hatékony, ha tömegelőadások helyett kiscsoportos, kreatív kurzusok várják a hallgatókat. A jövőben olyan tanulási környezet kialakítására kell törekedni, ami hallgatóközpontú és bátran alkalmazza az innovatív és kreatív tanulási módszereket, ezért szükségessé vált a tanulási környezet és eszköztár fejlesztése. A megrendelő szerepét hangsúlyosabbá téve, a közszolgálati kulcskompetenciák azonosítását követően törekedni

9 A tanulmányban szereplő adatokat a NKE RTK Tanulmányi Osztálya bocsátotta rendelkezésünkre 2022. 06. 21-én.

10 1980–1995 között születettek.

11 1995–2009 között születettek.

kell arra, hogy oktatásmódszertani támogatással egyre magasabb szintet érjen el a hallgatók vonatkozásában. Mindezen túl a jövőben már elvárásként fogalmazódik meg, hogy a változó kulcskompetenciákhoz alkalmazkodjon az oktatás is, ennek figyelembevételével határozza meg az egyetem az egyes szakirányokhoz kapcsolódó kimeneti követelményeket.

Összegzés

A büntetés-végrehajtási szakirányra felvételt nyert hallgatók képzésének modernizációját az oktatáspolitikai, jogpolitikai és szakapolitikai irányelvek változásának követésén túl az a szoros együttműködés is garantálja, amely a tanszék és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának szakmai kapcsolatában nyilvánul meg. Az állandó és intenzív interakciók elengedhetetlenek a tanszék oktatói számára is, mivel ezek támogatják az elméleti gondolkodás megújulását és szakmai felfrissülés lehetőségét, új kutatási szempontokat kínálnak fel, és a megfelelő információk birtokában garantálják a kutatási eredmények validitását. Az egyetem modernizációs törekvései szoros összhangot mutatnak a rendészeti szervek által elvárt kulcskompetenciákkal, ezért a közeljövőben már érezhető lesz annak jótékony hatása, hogy elindult az oktatók módszertani képzése és a hamarosan megújuló tanulási környezet és eszköztár is jobban alkalmazkodik majd a hallgatók által képviselt generációs kihívásokhoz.

Felhasznált irodalom

- Forgács J. (2012). Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*, 31(1), 63–72.
- Forgács J. (2020). A reintegrációs tisztek rendészeti képzésének fejlődési íve. *Magyar Rendészet*, 20(4), 71–83. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.4.4>
- Garland, D. (1992). *Punishment in Modern Society*. Calendon Press Oxford.
- Kövér Á. (1997). *A büntetés elméletének kritikai megközelítése. II Kriminológiai és kriminológiai tanulmányok*, 2(34), 208–231.
- Lőrincz J. (2001). *A büntetés-végrehajtási szakismeretek felsőfokú oktatásának első húsz éve a Rendőrtiszti Főiskolán (1972-1992)*. Kézirat.
- Lőrincz J. (2011). Visszatekintés a személyi állomány felkészítésének múltjára. *Börtönügyi Szemle*, 30(1), 53–57.
- Lőrincz J. & Ruzsonyi P. (2022). *Ötven éves a felsőfokú büntetés-végrehajtási tisztképzés*. Kézirat.

- Márton M. (2018). *A rendészeti kultúra és a jelenkori generáció egymáshoz való viszonya a kiválasztás és oktatás tekintetében*. Szakdolgozat. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Rendészettudományi Kar.
- Pallo J. (2014). Omnia mutantur. A magyar börtönügy rövid kodifikációs historikuma. *Börtönügyi Szemle*, 33(1), 23–31.
- Perrow, C. (1994). *Szervezetszociológia*. Osiris Kiadó.
- Ruzsonyi, P. (2020). Crisis-management and Criminal-pedagogy in Prisons. In Jačimovski, S. (Ed.), *Archibald Reiss Days 2020: thematic conference proceedings of international significance* (pp. 119–130). University of Criminal Investigation and Police Studies Belgrade.
- Verhóczy J. (2017). Hivatásos tisztek a mai magyar rendészeti felsőoktatásban. In Boda J., Felkai L. & Patyi A. (Szerk.), *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Liber amicorum in honorem Friderici Janza septuagenarii* (pp. 579–587). Dialóg Campus Kiadó.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: A Nemzeti Közszerológiai Egyetem honlapja, a Kreatív Tanulási Program. <https://www.uni-nke.hu/oktatas/kreativ-tanulas-program/projekt>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Bogotyán R. L. & Forgács J. (2022). A jövő útja: a modern büntetés-végrehajtás tisztképzése. *Belügyi Szemle*, 70(10), 1959–1975. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.10.2>